

До разової спеціалізованої вченої ради ДФ 2023 – 47
Національного юридичного університету
імені Ярослава Мудрого
61024, м. Харків, вул. Пушкінська, 77

ВІДГУК

офіційного опонента

докторки юридичних наук, професорки,
проректорки з науково-педагогічної роботи (міжнародне співробітництво)
Київського національного університету імені Тараса Шевченка

Смирнові Ксенії Володимирівни

на дисертацію

Спесивцевої Олени Олександрівни

за темою

“Правове регулювання унітарної патентної охорони в Європейському Союзі”,
подану на здобуття наукового ступеня доктора філософії
у галузі знань 29 “Міжнародні відносини” за спеціальністю 293 “Міжнародне право”

Актуальність обраної теми дисертаційного дослідження. Соціально-економічний та науково-технічний розвиток держав та регіонів безпосередньо пов'язаний із здійсненням ефективної охорони патентних прав. Зокрема, становлення такої ефективної системи відбувається сьогодні в Європейському Союзі – 1 червня 2023 року почала своє функціонування унітарна система патентної охорони в Європейському Союзі. Значення становлення такої системи та її ефективне функціонування полягає в нерозривному зв'язку системи з процесом становлення та ефективним функціонуванням внутрішнього ринку в Європейському Союзі. Справа в тому, що розвиток торгівельних відносин у межах внутрішнього ринку ЄС стимулює підприємства виходити з національного ринку на ринок ЄС, а їх діяльність таким чином регулюється правом ЄС. І хоча регіональний механізм патентної охорони відповідно до положень Європейської патентної конвенції є результатом довготривалої економічної інтеграції держав-членів ЄС, але саме становлення унітарної системи патентної охорони в ЄС є наступним рівнем регіональної інтеграції.

Варто визнати, що успіх інтеграції України до внутрішнього ринку ЄС та наближення до законодавства ЄС у цій сфері нерозривно пов'язаний із становленням в Україні ефективної національної системи патентної охорони, реформування цієї сфери та участю України в системі унітарної патентної охорони та отримання всіх її переваг. Такий вектор розвитку сприятиме залученню інвестицій в Україну, економічному відновленню нашої держави та подоланню негативних економічних наслідків війни.

Саме цим питанням було присвячено дисертаційне дослідження Спесивцевої Олени Олександрівни. Після визначення специфіки інтелектуальної діяльності як окремого виду діяльності людини та значення права інтелектуальної власності, а також з'ясування характерних рис та правової природи патентної охорони в ЄС як інтеграційному об'єднанні дисертанткою було досліджено нормативно-правову основу унітарної системи патентної охорони в ЄС, причини та передумови становлення цієї системи, охарактеризовано процес становлення системи патентної охорони в Україні як незалежній державі, яка обрала євроінтеграційний курс, проаналізовано кроки України щодо наближення національного законодавства до законодавства ЄС та з'ясовано перспективи участі України в унітарній системі патентної охорони в Європейському Союзі.

Зазначене вище свідчить про очевидну актуальність дисертаційного дослідження на тему "Правове регулювання унітарної патентної охорони в Європейському Союзі" Спесивцевої Олени Олександрівни та про необхідність комплексного вивчення унітарної системи патентної охорони в ЄС і процесу наближення України до досліджуваної системи.

Дисертаційне дослідження узгоджується з планом науково-дослідних робіт кафедри права Європейського Союзу Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого відповідно до цільової комплексної програми "Теоретичні та практичні проблеми сучасного міжнародного права та іноземного конституційного права" (номер держреєстрації 0111u000954).

Питання дослідження системи патентної охорони в ЄС та розвитку патентної охорони в Україні з урахуванням євроінтеграційного курсу було предметом наукового дослідження представників різних галузей юридичної науки, зокрема, представників міжнародного права, права Європейського Союзу, права інтелектуальної власності, господарського, цивільного права та інших галузей наук. Окремі аспекти знайшли своє відображення в роботах зарубіжних дослідників (J. Alberti, U. Becker, G. Grenata, M. Lamping, H. Ullrich, P. Pescatore, V. Pottelsberghe, J. Schovsbo, M. Stierle та інші). Дисертантка здійснила детальний аналіз праць вітчизняних та зарубіжних вчених та сформувала власні наукові положення, висновки та рекомендації.

Обґрунтованість наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації, та їх достовірність. Отримані авторкою наукові результати та висновки дослідження характеризуються високим рівнем обґрунтованості і достовірності. Спесивцева Олена Олександрівна доцільно використала загальнонаукові та загальнофілософські методи дослідження, які дозволили виконати поставлені завдання та досягти поставленої мети, а саме вирішити наукове завдання щодо встановлення

особливостей правового регулювання унітарної патентної охорони в Європейському Союзі (підрозділи 2.1 та 2.2), а також щодо визначення перспектив участі України в унітарній системі патентної охорони в ЄС та подальшого процесу наближення законодавства України до законодавства ЄС у сфері патентної охорони (розділ 3). Зокрема, діалектичний метод дисертанткою застосовувався під час вивчення актуального стану, тенденцій розвитку правового регулювання унітарної системи патентної охорони в Європейському Союзі та Україні, стану реформування національного законодавства та його наближення до законодавства ЄС (розділ 3). Дисертанткою було продемонстровано зв'язок між національними та регіональними системами патентної охорони, а також їх вплив на становлення унітарної системи патентної охорони в ЄС (підрозділи 1.1., 1.2). Історико-правовий метод зокрема допоміг дисертантці відстежити еволюцію співробітництва України та ЄС у сфері патентної охорони, а формально-юридичний – проаналізувати зміст національно-правових актів України, які ухвалені з метою наближення до права ЄС (розділ 3). Завдяки застосуванню порівняльно-правового методу вдалося зіставити та порівняти національні та регіональні системи патентної охорони (підрозділ 1.2), завдяки системно-структурному – визначити місце унітарної системи патентної охорони в правовій системі ЄС (розділ 2) тощо. Наостанок, саме метод систематизації дозволив дисертантці сформулювати вичерпні висновки на основі проаналізованої інформації та викласти свої висновки логічно, послідовно та обгрунтовано.

Обгрунтованість дисертаційного дослідження визначається джерельною базою, яка налічує 290 найменувань, що свідчить про глибину, всебічність та обгрунтованість проведеного дисертаційного дослідження. Особливу цінність роботі надає аналіз значної кількості законодавства ЄС та іноземних джерел, що додатково підтверджує високий ступінь обгрунтованості та достовірності одержаних наукових результатів. Ретельне дослідження цих джерел дозволило вирішити поставлені дисертанткою завдання.

Зміст дисертаційної роботи відповідає поставленій меті та розкриває завдання дослідження. Зокрема, необхідно наголосити на логічному та послідовному викладенні результатів дослідження. Структура дисертації цілком відповідає поставленим завданням та складається зі вступу, трьох розділів, що охоплюють дев'ять підрозділів, висновків, списку використаних джерел та додатку.

У першому розділі дисертаційного дослідження “Правове регулювання відносин у сфера патентної охорони в Європейському Союзі” дисертантка вивчила процес розвитку відносин між державами-членами ЄС у сфері уніфікації патентної охорони. Зокрема, встановлено, що охорона результатів науково-технічної діяльності та існування ефективної

системи патентної охорони в Європейському Союзі є невід'ємними елементами інноваційного розвитку, впровадження інноваційних технологій у виробництво, економічного розвитку та залучення інвестицій. Дисертантка прийшла до висновку, що становлення збалансованої та ефективної регіональної системи патентної охорони стало викликом для держав-членів Європейського Союзу, адже кожна з держав наділена своїми специфічними характеристиками, які пов'язані з історичними факторами, передумовами кооперації європейських держав між собою, їх національними особливостями, цінностями та цілями. Було визначено, що причиною затримки становлення унітарної системи патентної охорони в Європейському Союзі стали складнощі у досягненні компромісу щодо передачі певних окремих повноважень суверенних держав-членів на наднаціональний рівень, щодо інструментів захисту патентних прав та мовного режиму системи патентної охорони. Проаналізовано використання механізму посиленої співпраці, який передбачений установчими договорами як останній засіб у разі неможливості досягнення одностайності щодо окремого питання.

У другому розділі дисертаційного дослідження “Унітарна система патентної охорони як механізм охорони патентних прав в Європейському Союзі” дисертантка проаналізувала унітарну систему патентної охорони в ЄС, її характерні риси, нормативно-правову основу, риси Європейського патенту з унітарним ефектом та Уніфікованого патентного суду. Було визначено, що нормативно-правова основа патентної охорони на європейському континенті є специфічною та унікальною, адже за своїм складом є багаторівневою та такою, що стрімко розвивається. Концепція співіснування рівнів охорони патентних прав є найбільш ефективною, адже такий підхід є гарантією забезпечення можливості для винахідників обрати найбільш ефективний для них спосіб охорони патентних прав. Дисертантка дійшла висновку, що національні системи патентної охорони є основою для інших існуючих або запланованих на майбутнє патентних системи в Європі, оскільки останні не можуть існувати і функціонувати без залучення, впливу і взаємодії з національними патентними системами. Зокрема, визначено, що сьогодні відбувається становлення унітарної системи патентної охорони в ЄС, елементом якої є Європейський патент з унітарним ефектом. Ця система за своєю природою стане унікальним альтернативним інструментом патентної охорони в ЄС, яким матиме змогу користуватися винахідник для охорони та захисту своїх прав та інтересів. Проаналізувавши нормативно-правову базу для становлення унітарної системи патентної охорони в ЄС, дисертантка зазначила, що Європейський патент з унітарним ефектом - це європейський патент, який видається Європейським патентним відомством відповідно до правил та процедури ЄПК та який, після його видачі, за запитом патентовласника наділяється

унітарним ефектом, який розповсюджується на територію тих держав-членів, що беруть участь у механізмі посиленої співпраці. Визначено, що важливою особливістю унітарної системи патентної охорони в ЄС, яка характеризує його правову природу, є її становлення із врахуванням принципу субсидіарності, який закріплено у статті 5 Договору про Європейський Союз, а ознакою Європейського патенту з унітарним ефектом є його унітарний характер, який полягає у можливості винахідника скористатися можливістю отримання одночасно однакового обсягу патентної охорони та однакової сили патентних прав на території всіх держав-членів ЄС, які беруть участь у механізмі посиленої співпраці, шляхом подання єдиної заявки. Крім того, проаналізовано прагнення держав-членів ЄС створити спеціалізовану судову інституцію, яка б мала юрисдикцію щодо розгляду справ, які пов'язані з розглядом спорів щодо Європейського патенту з унітарним ефектом та надано характеристику Уніфікованому патентному суду.

Третій розділ дисертаційного дослідження “Розвиток системи патентної охорони в Україні в контексті становлення унітарної системи патентної охорони в ЄС” присвячено питанню наближення законодавства України до законодавства ЄС у сфері патентної охорони та перспективам участі України в унітарній системі патентної охорони в ЄС. Спесивцева О. О. дійшла висновків, що обсяг здійснення заходів з наближення законодавства України до законодавства ЄС не обов'язково має бути деталізовано в самій Угоді. Угода про асоціацію має на меті поглиблення співробітництва між Україною та ЄС у політичній, економічній та правовій сфері. Встановлено, що подальша політична асоціація та економічна інтеграція України з ЄС в повній мірі залежатиме від прогресу в імплементації Угоди про асоціацію, а також від досягнень України в забезпеченні поваги до спільних цінностей. Україна як держава, курс якої направлений на євроінтеграцію та членство в ЄС, може та має здійснювати заходи з наближення в ініціативному та добровільному порядку, навіть якщо певні заходи не визначені Угодою про асоціацію. Дисертантка наголосила, що законодавство України потребує подальшої модернізації, що сприятиме розвитку інноваційної економіки, креативних індустрій та підвищення інвестиційної привабливості України. Зміни повинні мати не лише декларативний характер, але й свою практичну реалізацію. Саме така практична реалізація дозволить системі охорони патентних прав в Україні ефективно інтегруватися в систему охорони патентних прав ЄС, зокрема в новостворену систему унітарної патентної охорони.

У загальних висновках за результатами дисертаційного дослідження сформульовано низку положень, пропозицій та рекомендацій, які мають вагоме значення для вдосконалення законодавства України у сфері патентної охорони.

Новизна наукових положень, висновків та рекомендацій, сформульованих у дисертаційному дослідженні. Рецензована дисертація Спесивцевої Олени Олександрівни на тему “Правове регулювання унітарної патентної охорони в Європейському Союзі” є новим доробком у сфері патентної охорони. Положення, висновки та рекомендації, викладені у дисертації наділені ознакою новизни, оскільки це перше комплексне дослідження унітарної системи патентної охорони в Європейському Союзі, в якому було виокремлено характерні риси системи та здійснено оцінку перспектив приєднання до унітарної системи України. Зокрема, Спесивцевою Оленою Олександрівною було доведено, що унітарна система патентної охорони в ЄС ефективно поєднала у собі освід національних та регіональних патентних систем. У дисертаційному дослідженні було запропоновано комплексне дослідження унітарної системи патентної охорони в Європейському Союзі, ретельний аналіз її нормативно-правової основи, встановлено та охарактеризовано риси Європейського патенту з унітарним ефектом, наведено комплексну характеристику Уніфікованого патентного суду. Особливої уваги заслуговує те, що дисертанткою було визначено перспективу участі України в системі унітарної патентної охорони в ЄС та встановлено конкретні фактори, з якими пов’язана така участь. У дисертації вперше було запропоновано ухвалення актуальної національної стратегії розвитку інтелектуальної власності та системи патентної охорони в Україні, з урахуванням пріоритетів ЄС, удосконалено концептуальні засади щодо змісту зобов’язань України за напрямом «Інтелектуальна власність», передбаченим Главою 9 «Інтелектуальна власність» Розділу IV «Торгівля і питання пов’язані з торгівлею» Угоди про асоціацію. Набули подальшого розвитку положення щодо розширення співробітництва України з ЄС у сфері патентної охорони, та щодо оцінки необхідності внесення змін до додатків Угоди про асоціацію щодо внесення зобов’язань по наближенню регулювання здійснення патентної охорони в Україні до відповідного регулювання в ЄС.

Викладення матеріалу дисертаційного дослідження має логічний та послідовний характер, що дозволило всебічно та повно дослідити об’єкт дослідження, яким є суспільні відносини, які виникають у сфері охорони патентних прав в Європейському Союзі.

Дисертаційна робота характеризується результатами, які в сукупності вирішують важливе наукове завдання, а також забезпечують розв’язання практичних завдань. Викладені в дисертації наукові положення є основою для подальших досліджень, удосконалення правозастосування, юридичної освіти. Порушення академічної доброчесності опонентом не виявлено.

Повнота викладу отриманих наукових результатів в опублікованих працях та їх практичне значення. Результати дисертаційного дослідження відображені у десяти наукових

працях, з яких чотири – у наукових фахових виданнях України та шість – у збірниках матеріалів наукових конференцій.

Практичне значення висновків, рекомендації та пропозиції, які відображені в дисертаційному дослідженні полягають у їх актуальності під час розробки стратегії розвитку та функціонування системи патентної охорони. Вони можуть бути використані у нормотворчій діяльності, науково-дослідницькій роботі, навчальному процесі, правовиховній та інформаційно-аналітичній сфері тощо. Зокрема, у нормотворчій діяльності – як обґрунтування проектів євроінтеграційних нормативно-правових актів з питань співпраці України та ЄС у сфері патентної охорони; у науково-дослідницькій роботі – у процесі проведення подальших наукових досліджень; у навчальному процесі – при розробці навчально-методичних матеріалів, викладанні навчальних дисциплін “Міжнародне право інтелектуальної власності”, “Право Європейського Союзу” тощо; у правовиховній та інформаційно-аналітичній сфері – для актуалізації розглянутих у дисертації питань серед працівників органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування та для поширення знань про патентну охорону серед науковців, студентів та всіх зацікавлених суб’єктів.

За результатами вивчення дисертаційного дослідження необхідно звернути увагу на наявні **дискусійні положення**:

1. Досліджуючи інституційну основу унітарної системи патентної охорони в ЄС, дисертантка згадує про діяльність Спеціального комітету Адміністративної ради ЄПО (с. 93) та зазначає, що регулювання унітарної системи патентної охорони також відбувається відповідно до актів, що ухвалені цим комітетом. Визначено, що повноваженнями Спеціального комітету є зокрема встановлення розміру зборів за функціонування Європейського патенту з унітарним ефектом, ухвалення Правил, що стосуються унітарної системи патентної охорони, які регулюють питання, що пов’язані з діяльністю ЄПВ щодо реалізації регламентів 1257/2012 та 1260/2012, питання співвідношення права ЄС та нормативно-правових актів щодо регулювання унітарної системи патентної охорони в ЄС, питання компетенції та обов’язків ЄПВ, його президента тощо. Втім, дисертанткою недостатньо розкривається питання щодо сили рішень Спеціального комітету, як інституційного елементу унітарної системи патентної охорони в ЄС, щодо поширення дії рішення, порядку їх виконання, механізму оскарження тощо.

2. Дисертантка зазначає про те, що “закріплена в Угоді про Уніфікований патентний суд можливість застосувати статтю 267 ДФЄС, фактично надала Уніфікованому патентному суду, так само як і національним судам держав-членів ЄС, можливість за певних умов звертатися до Суду справедливості за отриманням преюдиціального висновку щодо

тлумачення права ЄС або чинності актів ЄС” (ст. 123). Така кооперація дійсно забезпечить уніфіковане та належне застосування права ЄС, що сприятиме подальшій гармонізації патентного законодавства ЄС, у тому числі і в межах унітарної системи патентної охорони. Втім потребує уточнення і вивчення питання порядку застосування цієї можливості, яким чином регулюється механізм преюдиціальних звернень Уніфікованого патентного суду до Суду справедливості ЄС. Зокрема, для кращого розуміння природи та завдання такого звернення, зважаючи на те, що Уніфікований патентний суд вже почав здійснювати діяльність, необхідно з'ясувати, чи була вже практика преюдиціального звернення Уніфікованого патентного суду до Суду справедливості ЄС.

3. У дисертаційному дослідженні дисертантка зазначає про те, що наукова праця є дослідженням, в якому вперше запропоновано ухвалення актуальної національної стратегії розвитку інтелектуальної власності та системи патентної охорони в Україні, зокрема, з урахуванням пріоритетів ЄС, що має бути спрямована на покращення економічних показників України внаслідок вдосконалення системи патентної охорони (с. 12). У той же час, у підрозділі 3.1 проаналізовано низку стратегій – Стратегія сталого розвитку «Україна – 2020», Стратегія розвитку сфери інноваційної діяльності на період до 2030 р., Національна стратегія розвитку сфери інтелектуальної власності в Україні на період 2020 – 2025 р. тощо. Визначено, що “більшість із планів, які були визначені в концепціях та стратегіях, не було реалізовано” (с. 160). У той же час, дисертанткою зазначено про те, що нагальним питанням на сьогоднішній день є ухвалення актуальної національної стратегії розвитку інтелектуальної власності та системи патентної охорони, зокрема, в Україні з урахуванням пріоритетів ЄС. Визначено, що “стратегія має бути спрямована на покращення економічних показників України внаслідок розвитку системи інтелектуальної власності та патентної охорони зокрема. Бачення, викладене у стратегії, стане дорожньою картою для винахідників у процесі створення, розпорядження та охорони своєї інтелектуальної власності. Крім того, стратегія має бути покликана створити більш привабливе середовище для внутрішніх інвестицій та підвищити загальне розуміння громадськістю ролі та значення інтелектуальної власності та зокрема охорони патентних прав в економічному добробуті суспільства” (с. 196). Зважаючи на такі рекомендації, вважаю, що дисертантка мала б додатково зосередити увагу на процесі підготовки до розробки стратегії, на виробленні алгоритму її реалізації та деталізації питання успіху втілення стратегії у життя.

4. Аналізуючи процес становлення унітарної системи патентної охорони в ЄС дисертантка зосереджує свою увагу на переваги цієї системи для розвитку внутрішнього ринку, адже унітарна система патентної охорони в ЄС дійсно постає особливим ринково-орієнтованим інструментом, що гарантує учасникам внутрішнього ринку ЄС реалізацію виключних прав на запатентований винахід на регіональному рівні. Окремо дисертанткою

наголошено на тому, що однією з головних переваг становлення Уніфікованого патентного суду є викорінення розбіжностей в інтерпретації патентного права в ЄС та реалізація правової визначеності, яка є важливою для патентовласників. Дія принципу правової визначеності сприятиме зростанню попиту на отримання Європейського патенту з унітарним ефектом та, як наслідок, збільшить мотивацію для здійсн

5. ення інноваційної діяльності в ЄС та сприятиме розвитку внутрішнього ринку ЄС та підвищенню його конкурентоздатності (с. 133). Втім, хотілося б, щоб здобувачка більш детально зупинилася на аналізі недоліків досліджуваної унітарної системи патентної охорони в ЄС та оцінила, окрім переваг, ризики системи та навела пропозиції щодо їх уникнення.

Вищезазначені дискусійні положення спрямовані на уточнення пропозицій авторки. Загалом дисертаційна робота, її актуальність, обґрунтованість, достовірність, наукова новизна, теоретична та практична значимість результатів оцінюється позитивно.

Загальний висновок. За актуальністю, ступенем новизни, обґрунтованістю, науковою та практичною значущістю здобутих результатів, а також за змістом, кількістю, обсягом публікацій і повнотою опублікованих дисертанткою матеріалів дисертаційне дослідження Спесивцевої О. О. “Правове регулювання унітарної патентної охорони в Європейському Союзі”, яке подане на здобуття наукового ступеня доктора філософії у галузі знань 29 “Міжнародні відносини” за спеціальністю 293 “Міжнародне право”, відповідає вимогам Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії від 12 січня 2022 року № 44.

На підставі викладеного, зазначаю, що дисертаційне дослідження Спесивцевої Олени Олександрівни є завершеною науковою працею, яка відповідає вимогам щодо наукової новизни, робота містить обґрунтовані висновки, пропозиції та рекомендації, які мають істотне значення для юридичної науки. Вважаю, що авторка дисертаційного дослідження Спесивцева Олена Олександрівна заслуговує на присудження їй ступеня доктора філософії у галузі знань 29 “Міжнародні відносини” за спеціальністю 293 “Міжнародне право”.

29 січня 2024 року

Офіційний опонент:

докторка юридичних наук, професорка,
проректорка з науково-педагогічної роботи (міжнародне співробітництво)
Київського національного університету імені Тараса Шевченка
Смирнова Ксенія Володимирівна

Місце засідання
вченої Сесії
Караульова В.В.
29.01.2024р.

